

odpowiedzi (co *mi* i *tobie*?) uwzględniliśmy postulaty P. Joüona i P. Gächtera, jak się zdaje, dobrze uzasadnione. Ponadto w oparciu o opinię F. Michla staraliśmy się wyjaśnić poważną trudność, powstającą w związku z uznaniem drugiej części odpowiedzi jako zdanie pytające, poprzez wprowadzenie różnicy w znaczeniu terminu „godzina”.

W związku z powyższymi wywodami uważam, że odpowiedź Chrystusa do Matki można by przetłumaczyć w ten sposób: *Co mi i tobie niewiasto? Czy nie nadeszła godzina moja?* A egzegeza tego wiersza mogłaby wyglądać mniej więcej tak: Maryja zwraca Chrystusowi uwagę na brak wina. Chrystus Pan wyjaśnia, że myśli o zaradzeniu kłopotu nowożeńców, a jeśli chodzi o cud — to jest na wskroś autonomiczny. Stwierdza ponadto, że właśnie nadeszła godzina Jego chwały. Maryja w słowach pierwszej części nie mogła wyczytać oburzenia ani rozłączenia, a słowa drugiej części odpowiedzi przekonały ją, że w najbliższych chwilach musi się stać coś wielkiego. Dlatego sługom daje zlecenie o charakterze bardzo ogólnym (gr. *ti*), z czego wnioskować można, że sposób pomocy Chrystusa nie był jej szczególnie znany.

Dla Mariologii tekst ten posiada wielkie znaczenie. Chrystus Pan jest wyłącznym sprawcą cudu, ale Maryja ma w nim swój udział, może nie bezpośrednio, ale skuteczny.

Tak więc jest skuteczną pośredniczką rodzaju ludzkiego.

Kłodzko

O. TEODOR LANGKAMMER OFM

Ks. Miłostaw Kołodziejczyk, Kraków—Częstochowa

FAKT WZROSTU MISTYCZNEGO CIAŁA CHRYSYDUSA W ŚWIETLE PISMA ŚW.

Spśród wielu gałęzi wiedzy teologicznej przedmiotem szczególnych zainteresowań, zwłaszcza w ostatnich dziesiątkach lat, są zagadnienia eklezjologiczne¹. Kościół określa się obecnie jako Mistyczne Ciało Chrystusa². Dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła wspominają o roz-

¹ Por. O. Bernard Przybylski, OP, *Aktualne zagadnienia w eklezjologii*. w: Ruch Bibl. i Lit., 12 (1959), 407—425.

² W ciągu rozwoju katolickiej myśli teologicznej stosunek pojęcia Mistycznego Ciała Chrystusa do Kościoła, nie zawsze jednakowo było pojmowany (por. Ks. W. Granat, *Chrystus Odkupiciel i Kościół — Jego Mistyczne Ciało*. w: Dogmatyka katolicka, Lublin 1960, t. 4, 177—240). W ostatnich czasach mówi się o tożsamości i identyczności tych pojęć. Papież Pius XII, w encyklice *Mystici Corporis*, podkreśla tę identyczność, gdy pisze: *Iam vero ad definiendam describendamque hanc veracem Christi Ecclesiam, quae Sancta, Catholica, Apostolica, Romana Ecclesia est, nihil nobilius, nihil praestantius, nihil denique divinius invenitur sententia illa, qua eadem nuncupatur Mysticum Jesu Christi Corpus*. w: AAS 35

woju i wzroście Mistycznego Ciała Chrystusa — Kościoła³. Nauka o wzroście Mistycznego Ciała — Kościoła ma swe podstawy w Piśmie św., które albo zapowiada, albo stwierdza, fakt wzrostu społeczności religijnej, założonej przez Chrystusa Pana.

Ponieważ zesłanie Ducha Świętego uważane jest za ostateczne wykończenie i narodziny Mistycznego Ciała — Kościoła⁴, dlatego o samodzielnym jego rozwoju i wzroście można dopiero mówić od Pięćdziesiątnicy. Stąd teksty Pisma św., dotyczące wzrostu Mistycznego Ciała, można podzielić na dwie zasadnicze grupy: 1. Teksty zapowiadające fakt wzrostu Mistycznego Organizmu. 2. Teksty stwierdzające faktyczny jego wzrost.

I. ZAPOWIEDZI WZROSTU MISTYCZNEGO CIAŁA CHRYSTUSA

1. Stary Testament.

Chrystus Pan, chcąc udowodnić, że jest prawdziwym Bogiem, powoływał się wobec Żydów na wypowiedzi ksiąg Starego Testamentu, a w szczególności na proroków, którzy przepowiedzieli boskie przymioty przyszłego Mesjasza⁵. Podobnie postępowali Apostołowie w przepowiadaniu Ewangelii⁶. Wskazuje to między innymi także, że w Starym Testa-

(1943), 199. W encyklice *Humani Generis* ponownie przypomina, że obowiązująca jest nauka o identyczności Mistycznego Ciała i Kościoła (por. AAS 42 (1950), 571).

³ Por. Pap. Eugeniusz IV, z racji zjednoczenia Jakobitów z Kościołem katolickim na soborze florenckim w bulli *Cantate Domino* pisze m. i. *Wypada, abyśmy całym sercem chwalili i błogosławili Zbawiciela naszego, który codziennie obdarza swój Kościół nowym wzrostem.* (w: *Bullarium diplomaticum et privilegiorum sanctorum Romanorum Pontificum, Augustae Taurinorum*, t. 5, 58). — Pap. Sykstus V, w bulli *Rex Regum*, stwierdza, że *Chrystus Pan... jedynie umiłowany Kościół swój... cudownie zawsze buduje przez wszystkie okresy czasu, aż do końca wieków.* (tamże, t. 9, 8). — W schemacie konstytucji o Kościele, dyskutowanej na soborze watykańskim I, czytamy między innymi: *przedziwna doskonałość Kościoła..., która zależy od działania każdego z jego członków, sprawia wzrost ku zbudowaniu siebie w miłości... Kościół wzrasta i oby ustawicznie wzrastał w wierze i miłości ku zbudowaniu Ciała Chrystusowego.* (J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 51, kol. 539—542). — Wreszcie pap. Pius XII w enc. *Mystici Corporis* uczy: *Na początku ery chrześcijańskiej, zaopatrzył Bóg we wszystkie potrzebne środki Kościół w tym celu, by przewyższywszy niezliczone wprost trudności, napełniał nie tylko glob ziemski, lecz także Królestwo niebieskie.* (AAS 35 (1943), 202). W innym miejscu wspomnianej encykliki, pisze: *I On (Duch Święty)... tchnieniem swej łaski sprawia ciągle wzmagający się wzrost Kościoła,* (tamże, 220) gdyż, jak uczy znowu w enc. *Mediator Dei: społeczność ustanowiona przez Boskiego Odkupiciela... nie dąży do innego celu i nie ma innego zamiaru, jak z każdym dniem rozrastać się i scalać.* (AAS 39 (1947), 528).

⁴ Por. Pius XII, enc. *Mystici Corporis*, s. 204; M. Grabmann, *Die Lehre des heiligen Thomas von Aquin von der Kirche als Gotteswerk*, Regensburg 1903, 147.

⁵ Por. Łk 24, 26; J 5, 46.

⁶ Por. Dz 2, 25; 3, 18; 13, 29—32.

mencie istnieją proroctwa mesjańskie. Zapowiedziany został również i Chrystus Mistyczny — Jego Kościół, jako Królestwo Mesjasza, które rozszerzać się będzie na wszystkie narody⁷.

Pierwszej zapowiedzi wzrostu Ciała Mistycznego dopatrują się egzegeci w obietnicach, danych przez Boga Abrahamowi, o jego licznym potomstwie. *A uczynię cię narodem wielkim i będę ci błogosławił, i wstawię imię twoje... a w tobie będą błogosławione wszystkie narody ziemi*⁸. *I rozmnożę potomstwo twoje jako gwiazdy niebieskie i jako piasek, który jest na brzegu morskim;... i będą błogosławione w potomstwie twoim wszystkie narody ziemi*⁹.

Najlepszy komentarz, do przytoczonych obietnic, daje już św. Paweł, gdy w liście do Galatów pisze: *Chciejcie więc zrozumieć: synami Abrahama są ci, którzy wierzą. Dlatego też Pismo przewidując, że Bóg usprawiedliwi pogan przez wiarę, zapowiedziało Abrahamowi tę dobrą nowinę: W tobie błogosławione będą wszystkie narody... W taki to sposób miało błogosławieństwo Abrahamowe stać się w Chrystusie Jezusie udziałem pogan; a my mieliśmy przez wiarę otrzymać Ducha obiecanego... — i dalej Apostoł dodaje jeszcze — Bo przez wiarę jesteście wszyscy synami Bożymi w Chrystusie Jezusie. Wszyscy, którzy przyjęliście chrzest na Chrystusa, przyoblekliście Chrystusa... A jeżeli do Chrystusa należycie, jesteście też potomstwem Abrahama i dziedzicami wedle obietnicy*¹⁰. Według św. Pawła, „potomstwo Abrahama”, oznacza tych, którzy przez wiarę i chrzest zjednoczą się z Chrystusem, wcielą się w Niego. Czyli po prostu „potomstwo Abrahama” to figura Kościoła, Chrystusa Mistycznego. Tak też „potomstwo Abrahama” rozumieli Ojcowie Kościoła i późniejsi egzegeci. Św. Ireneusz wyjaśnia, że nasieniem Abrahama jest Kościół¹¹. Podobnie wyrażenie to tłumaczy i św. Augustyn¹². Według Cornely'ego¹³ nasienie Abrahama ma znaczenie duchowe i oznacza duchowe potomstwo Abrahama. Duchowym potomstwem Abrahama to Ko-

⁷ Por. M. Jugie, *Cattolicità*. w: *Encycl. Catt.*, t. 3, 1179.

⁸ Rdz 12, 2—3.

⁹ Rdz 22, 16—18. Podobną obietnicę otrzymał patriarcha Izak w Gerarze: *I rozmnożę nasienie twoje jako gwiazdy niebieskie...* (Rdz 26, 4), i patriarcha Jakub w Betel: *I będzie nasienie twoje jako proch ziemi; i rozszerzysz się na zachód i na wschód, na północ i południe.* (Rdz 28, 16).

¹⁰ Gal 3, 7—29.

¹¹ *Semen Abrahæ est Ecclesia...*, *Adversus haereses* 5, 32, 2 (MG 7, 1211). Por. J. Bonsirven, *Théologie du Nouveau Testament*, Paris 1951, 331.

¹² Por. *Contra Donatistas*, 6 (ML 43, 399).

¹³ *spirituale Abrahæ semen est Christus sc. mysticus, seu Ecclesia, quæ quum Christi sit corpus, quod eius Spiritus informatur et vivit, aptissime Christus appellatur...*. *Commentarius in s. Pauli epistolas ad Corinthios alteram et ad Galatas*. w: *Cursus Scripturæ Sacrae*, t. 3, 497. Por. T. Zapelena, S. I., *De Ecclesia Christi*, Romæ 1955, t. 1, 482: *Semen Abrahæ est Christus mysticus. Atqui Christus mysticus est Ecclesia Christi. Ergo semen Abrahæ est Ecclesia Christi.*

ściół — Chrystus Mistyczny, którego mistyczny organizm obejmuje wszystkich wierzących w Chrystusa i ochrzczonych.

Obietnica powyższa zawiera więc zapowiedź wzrostu Mistycznego Ciała Chrystusa, przepowiadając że jego członkowie (potomstwo Abrahama) będą w przyszłości tak liczni, jak liczne są gwiazdy na niebie i piasek morski oraz, że rozszerzy się na wszystkie strony świata.

Proroctwa mesjańskie Starego Testamentu, odnoszą się nie tylko do samej osoby Mesjasza, ale dotyczą także Jego dzieła, jakim będzie, założone przezeń na ziemi, Królestwo Mesjasza. Zapowiedziane Królestwo Mesjasza, które oznacza także Kościół Chrystusowy, będzie się powiększać i wzrastać¹⁴. Królestwo to obejmie swoim zasięgiem nie tylko Judę i Izraela, ale wszystkie narody ziemi. *Mało na tym, abyś mi był sługą na wzbudzenie pokoleń Jakubowych — mówi Pan do swego Sługi — oto dałem cię na światłość narodów, abyś był zbawieniem moim aż do krańców ziemi*¹⁵. Zbawienie można osiągnąć tylko przez przynależność do Mistycznego Ciała. Jeśli więc zbawienie Chrystusa — według proroka Izajasza — ma się stać światłością dla wszystkich narodów i rozszerzyć się na całą ziemię, to znaczy, że tak musi się rozszerzyć, rozbudować Mistyczne Ciało Chrystusa. Potwierdza to proroctwo i psalmista Pański, kiedy proroco mówi o Chrystusie: *I będzie panował od morza aż do morza i od rzeki, aż do krańców ziemi... i będą mu się kłaniać wszyscy królowie ziemscy, wszystkie narody będą mu służyć*¹⁶.

Prorok Izajasz zapowiada nowe królestwo, którego punktem centralnym będzie góra Sion i zbudowana na niej świątynia¹⁷. Stamtąd wyjdzie zbawienie i odnowienie całego świata. *I stanie się w dni ostateczne, że umocniona będzie góra domu Jahwy na szczycie gór i wyniesiona ponad pagórki i popłyną ku niej wszystkie narody. I wiele ludów pójdzie i powie: wstańcie i chodźmy na górę Jahwy do domu Boga Jakubowego*¹⁸. Większość Ojców Kościoła i późniejszych egzegetów¹⁹, a także papież Leon XIII²⁰, przez górę Sion czy przez „górze domu Jahwy” rozumieją Kościół Chrystusowy. Kościół ten będzie się rozszerzał, w r a s t a ł, bo jak zapowiada Prorok do tej „góry Jahwy” pielgrzymować będą wszystkie narody i pójdzie tam wiele ludów. To pielgrzymowanie do „góry

¹⁴ Por. P. Heinisch, *Theologie des Alten Testamenten*, Bonn 1940, 322.

¹⁵ Iz 49, 6. Por. Zach 2, 10: *I przyłączą się narody liczne do Pana; Dan 7, 14.*

¹⁶ Ps 71, 8—11. Por. P. Heinisch, dz. cyt., s. 283; Ks. Fr. Rosłaniec, *Mesjasz według proroctw Starego Testamentu*, Warszawa 1923, 228.

¹⁷ Por. Ks. St. Grzybek, *Mesjańskie Królestwo Pokoju na Syjonie*. w: *Ruch Bibl. i Lit.*, 9 (1956), 227—247.

¹⁸ Iz 2, 2—3.

¹⁹ Por. Ks. St. Grzybek, a. cyt., s. 242.

²⁰ Por. enc. *Satis cognitum*, w ASS 28 (1895—6), 713, gdzie papież Leon XIII cytuje między innymi słowa opata z Mileve: *Non ergo in illo monte Sion Isaias aspicit vallem, sed in monte sancto, qui est Ecclesia... Est ergo spiritualis Sion Ecclesia...* (De schism. Donat. 3, 2).

Jahwy” tj. Kościoła należy rozumieć jako jednoczenie się narodów z Chrystusem i Jego królestwem na ziemi²¹.

Zapowiedzi wzrostu Ciała Mistycznego można się dopatrzeć także w prorocztwie Malachiasza, dotyczącym ofiary czystej i niepokalanej. *Od wschodu słońca aż do zachodu wielkie jest imię moje między narodami i na każdym miejscu poświęcają i składają imieniu memu ofiarę czystą*²². Proroctwo to dotyczy Niekrwawej Ofiary Mszy świętej, która jest jedyną ofiarą składaną przez Kościół — Mistyczne Ciało Chrystusa. Istotnym przejawem kultu każdej religii jest ofiara. Również i Kościół otrzymał, od Swego Założyciela — Chrystusa, Ofiarę niekrwawą i czystą. I o tej ofierze prorokuje Malachiasz, że będzie składana na każdym miejscu między narodami. Z tego wynika zapowiedź, że Mistyczne Ciało Chrystusa rozszerzy się na wszystkie miejsca, na wszystkie narody, bo tylko Kościół może składać wspomnianą Ofiarę²³.

2. Nowy Testament.

Zapowiedzi faktu wzrostu Mistycznego Ciała należy szukać w tych księgach Nowego Testamentu, które odnoszą się do wydarzeń przed Zesłaniem Ducha Świętego.

W czasie pracy przygotowawczej do założenia Kościoła, wygłosił Chrystus Pan, między innymi, przypowieść o ziarnie gorczycznym. *Królestwo niebieskie podobne jest do ziarnka gorczycznego, które pewien człowiek wziął i zasiał na roli swojej. Jest ono mniejsze od wszystkich innych nasion, lecz gdy wyrośnie, większe jest od innych jarzyn, a nawet staje się drzewem, tak że ptaki niebieskie nadlatują, aby ustać sobie gniazda w jego gałęziach*²⁴. „Królestwo niebieskie”, chociaż może nie całkiem identyczne z Mistycznym Ciałem Chrystusa, niemniej oznacza ono tę samą rzeczywistość, gdyż podstawowe cechy Ciała Mistycznego są odbiciem przymiotów Królestwa niebieskiego i ogólnie teologowie zgadzają się, że w przytoczonej przypowieści jest mowa o Kościele — Mistycznym Ciele Chrystusa²⁵. O swoim Kościele zapowiada Chrystus, że początkowo będzie On niewielkim, podobnym do małego ziarnka, ale później rozrośnie się i stanie się podobnym do drzewa. Kościół pierwotny, to ziarno duchowe²⁶, rzucone przez Chrystusa, które będzie wzrastać, rozwijać się i powiększać, aż stanie się wielkim drzewem z rozłożystymi konarami.

²¹ Por. Ks. St. Grzybek, a. cyt., s. 243.

²² Mal 1, 11.

²³ Por. Ch. Journet, *Théologie de l'Eglise*, (Desclée 1958), s. 69. Tłumaczenie polskie Marii Stokowskiej, Kościół Chrystusowy, s. 57.

²⁴ Mt 13, 31—32. Por. także Mk 4, 30—32; Łk 13, 18—19.

²⁵ Por. E. Mersch, *Le Corps Mystique du Christ*, Louvain 1933, t. 1, 45; A. Klaus, *Die Idee des Corpus Christi Mysticum bei den Synoptikern*. w: *Theologie und Glaube*, 28 (1936), 416; Ks. W. Granat, dz. cyt., s. 187 nn.

²⁶ Por. *Fideles primitivae Ecclesiae erant quasi semen quoddam spirituale...* (Sw. Tomasz z Akwinu, Sent. 1, d. 16, q. 1, a. 2, ad 2).

W sposób alegoryczny zapowiedział Chrystus Pan wzrost swego Ciała Mistycznego również w czasie mowy pożegnalnej w Wieczerniku, kiedy wygłosił przypowieść o krzewie winnym²⁷. Korzysta w niej Chrystus Pan ze starotestamentalnej metafory, której używali prorocy na oznaczenie narodu izraelskiego, wybranego przez Boga²⁸. W przypowieści tej Chrystus Pan wskazuje na jedność, jaka zachodzi między Nim, Głową Ciała Mistycznego, a wiernymi, członkami Mistycznego Organizmu. Wyrażenie, *we Mnie trwajcie, a Ja w was*, wskazuje, że między Chrystusem a wiernymi zachodzi takie zjednoczenie, jakie istnieje między krzewem a winnymi latoroślami²⁹. Latorośle czerpią życie z pnia, który wysyła ku nim zasób sił żywotnych, one zaś wzrastają i wydają owoce. Jeśliby nie wzrastały i nie wydawały owoców skazane zostają na odcięcie i spalanie. Jeśli krzew winny jest zdrowy to musi ustawicznie rozwijać się, wzrastać i wydawać owoce. Podobnie ma wzrastać i Mistyczne Ciało Chrystusa. Chrystus Pan wyraźnie podkreśla konieczność przynoszenia owoców przez winne latorośle. *W tym jest chwala Ojca mego, abyście wiele owocu przynosili i stali się uczniami moimi. ...Nie wyście mnie wybrali, lecz ja wybrałem was i ustanowiłem was, abyście szli i owoc przynosili, owoc trwały*³⁰. Krzew winny, który by nie wzrastał i nie przynosił owoców, nie będzie pielęgnowany przez rolnika, ale zostanie skazany na wycięcie i spalanie.

Zapowiedź wzrostu Mistycznego Ciała zawiera się także w słowach, które Chrystus Pan wypowiedział do Apostołów przed swoim Wniebowstąpieniem. Wybrał ich Chrystus spośród swoich słuchaczy, przekazał im skarby swej nauki, a teraz rozsyła ich, aby szli i owoc przynosili. Powierza im teraz opiekę nad Kościołem i troskę o Jego wzrost. Poleca im zdobywać nowych członków spośród wszystkich narodów na całej ziemi i w ten sposób powiększać Jego Ciało Mistyczne. *Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego*³¹. Wiara w Chrystusa i chrzest, to konieczne i zasadnicze warunki do uzyskania członkostwa w Mistycznym Ciele Chrystusa. Skoro Chrystus Pan polecił Apostołom, aby Jego wiarę głosili wszystkim narodom i udzielali im chrztu, to tym samym zleca im pracę nad rozwojem Mistycznego Ciała. Działalność Apostołów ma sięgać aż na krańce ziemi³² a równocześnie z ich działalnością, tak daleko, rozszerzać się będzie Mistyczne Ciało Chrystusa, Jego Kościół.

²⁷ J 15, 1—6.

²⁸ Por. E. Mersch, dz. cyt., t. 1, 12.

²⁹ Por. D. Haugg, *Wir sind Dein Leib*, München 1937, 62; F. Prat, *La Théologie du saint Paul*, t. 2, 331—332.

³⁰ J 15, 8—16.

³¹ Mt 28, 19.

³² Por. Dz 1, 8.

II. ŚWIADECTWA STWIERDZAJĄCE FAKT WZROSTU MISTYCZNEGO CIAŁA

Świadcstw, stwierdzających fakt wzrostu Mistycznego Ciała Chrystusa — Kościoła, należy szukać w tych księgach Nowego Testamentu, które traktują o życiu, w pełni już ukształtowanego, Organizmu Mistycznego, tj. od Zesłania Ducha Świętego.

Pierwszą księgą, która opisuje rozwój Kościoła w pierwszych dziesiątkach lat po jego założeniu, to Dzieje Apostolskie. Autor Dziejów Apostolskich nie miał na względzie celów polemicznych czy apologetycznych, lecz historyczne. Egzegeci podkreślają, że chodzi tu — jak stwierdza Ks. E. Dąbrowski — o *dzieło wyjątkowo historyczne o jasno sprecyzowanym temacie zawartym w zdaniu: „I będziecie mi świadkami w Jeruzolimie i w całej Judei, i Samarii, i aż po krańce ziemi”* (1, 8). *Właśnie rozwój chrześcijaństwa, od Jeruzolimy aż po Rzym, jest bezpośrednim przedmiotem autora bez jakichkolwiek celów ubocznych*³³.

Dzieje Apostolskie rzeczywiście stwierdzają już faktyczny wzrost Mistycznego Ciała — Kościoła. Przede wszystkim świadczą o wzroście ilości Jego członków. Św. Łukasz aż w 24 miejscach³⁴ wspomina o tym, jak przez wyznanie wiary w Chrystusa i przyjęcie chrztu, powiększała się liczba członków Kościoła Chrystusowego. Po pierwszym kazaniu św. Piotra nawróciło się i przyjęło chrzest *około trzech tysięcy*³⁵ wiernych, a po drugim publicznym nauczaniu, liczba tych, którzy uwierzyli *wyrosła pięć tysięcy mężów*³⁶. Liczba członków Ciała Mistycznego wzrastała tak szybko, że św. Łukasz nie wymienia już w dalszym ciągu Dziejów liczby nawróconych, lecz najchętniej używa ogólnego wyrażenia *mnóstwo wierzących*³⁷.

Św. Łukasz stwierdza w Dziejach Apostolskich nie tylko wzrost ilości członków Mistycznego Ciała i Jego rozszerzenie się geograficzne³⁸, lecz podkreśla także specjalnie wzrost wzajemnej miłości między członkami społeczności Kościoła. Świadczy także o wewnętrznym umacnianiu się i wzrastaniu Mistycznego Ciała. *Wszyscy, którzy przyjęli wiare, tworzyli jedną rodzinę i mieli wszystko wspólne. Sprzedawali swe posiadłości i mienie swoje, a co zebrali, rozdzielali między wszystkich, stosownie do potrzeb każdego. Codziennie przebywali jednomyslnie w świątyni, łamali chleb po domach i spożywali pokarm z radością i w prostocie serca. Chwalili Boga i byli kochani przez wszystkich*³⁹. A nieco dalej

³³ Ks. E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie*. w: Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach, Poznań 1961, t. 5, 138.

³⁴ Por. Dz 2, 41; 4, 4; 4,32; 5, 14; 6, 1; 6, 7; 8, 12; 8, 40; 9, 31; 9, 42; 10, 48; 11, 21; 12, 24; 13, 12; 13, 49; 14, 1; 14, 20; 16, 15; 16, 33; 17, 4; 17, 34; 18, 8; 19, 5; 19, 20; 21, 20; 28, 24.

³⁵ Dz 2, 41.

³⁶ Dz 4, 4.

³⁷ Dz 4, 32. Por. także Dz 6, 7; 11, 21; 13, 49.

³⁸ Por. T. Zapelena, dz. cyt., t. 1, 128.

³⁹ Dz 2, 44—47.

pisze: *Wszyscy, którzy przyjęli wiarę, stanowili jedno serce i jedną duszę. Nikt nie nazywał swoim tego, co posiadał, i wszystko było im wspólne*⁴⁰. *A teraz Kościół w całej Judei, Galilei i Samarii rozżywał pokój; wzrastał wewnętrznie, kierując się bojaźnią Pańską i rozszerzał się, wspomagany przez Ducha Świętego, Pocieszyciela*⁴¹. Cytowane teksty stwierdzają także wewnętrzny wzrost Mistycznego Ciała, a szczególnie wzrost miłości Boga i bliźniego między wierzącymi. Ponadto autor Dziejów Apostolskich wskazuje na przyczynę sprawczą wzrostu Ciała Mistycznego, którą jest Duch Święty i Chrystus Pan. *A Pan pomnażał codziennie ich liczbę tymi, którzy zbawić się mieli*⁴². *Kościół... wzrastał wewnętrznie... i rozszerzał się, wspomagany przez Ducha Świętego, Pocieszyciela*⁴³.

Wzrost Mistycznego Ciała Chrystusa — Kościoła stwierdza także, w swoich listach, św. Paweł. Jako głęboki myśliciel i teolog, nie ograniczył się tylko do stwierdzenia zewnętrznego faktu wzrostu Ciała Mistycznego, ale stara się wyjaśnić jego naturę. Używa w tym celu dwóch przenośni: mówi mianowicie o budowie Kościoła Chrystusowego⁴⁴ i o wzroście Ciała Chrystusowego⁴⁵.

Kościół Chrystusowy, według św. Pawła, to żywa budowla, złożona z żywych kamieni — wiernych, budowla rozwijająca się i wzrastająca. Kościół Chrystusowy rośnie, przybierając coraz to znaczniejsze rozmiary jako budowla duchowa, *apostołowie i prorocy są tym fundamentem, na którym zbudowani jesteście, a sam Chrystus Jezus jest kamieniem węgielnym. W Nim cała budowla mocno jest zespolona i wzrasta, by tworzyć świątynię świętą w Panu*⁴⁶. W dalszym ciągu listu do Efezjan łączy św. Paweł obie metafory (budowli i Ciała Chrystusowego) i mówi już nie o budowaniu świątyni świętej w Panu, lecz o budowaniu Ciała Chrystusowego. *On to ustanowił jednych apostołami, drugich prorokami, innych ewangelistami, pasterzami i nauczycielami. Zdaniem ich jest zaprawiać świętych do wykonywania urzędu posługiwania, aby budowali Ciało Chrystusowe*⁴⁷. Budowanie dokonuje się przez włączanie nowych wiernych, którzy przez to nie są już obcymi i przychodniami, lecz współobywatelami

⁴⁰ Dz 4, 32.

⁴¹ Dz 9, 31.

⁴² Dz 2, 47.

⁴³ Dz 9, 31.

⁴⁴ Por. Ef 2, 21; 1 Kor 3, 9—11.

⁴⁵ Por. Ef 4, 16. Por. także: W. Goossens, *L'Église corps du Christ d'après saint Paul*, Paris 1949; L. Cerfaux, *La Théologie de l'Église suivant saint Paul*, Paris 1948; L. Deimel, *Leib Christi*, Freiburg im Breisgau 1940, 56 nn.

⁴⁶ Ef 2, 20—21. Por. P. Ketter, *Die Gesangenschaftsbriege*. w: Herders Bibel, t. 15, 34; E. Commer, *Die Kirche in ihrem Wesen und Leben*, Wien 1904, 22.

⁴⁷ Ef 4, 11—12. Por. A. Wikenhauser, *Die Kirche der Mystische Leib Christi nach dem Apostel Paulus*, Münster im Westf., (1940)², 176.

świętych i domownikami Boga⁴⁸. Następnie wskazuje na prawdę i miłość jako istotę wzrostu Ciała Mistycznego. *A raczej czyniąc prawdę w miłości, wrośniemy całkowicie w tego, który jest Głową: w Chrystusa. Z niego bierze wszystko ciało swe scalenie i powiązanie, dzięki poszczególnym członkom, które wypełniają swe zadania, stosownie do sprawności danej każdemu z osobna. Tak to dokonuje się wzrost ciała, które wznosi się w miłości⁴⁹.* W cytowanym urywku podkreśla św. Paweł wpływ Chrystusa decydujący o wzroście każdego poszczególnego członka i całego Ciała Mistycznego. Celem rozwoju jednostki ma być upodobnienie się, wrośnięcie w Chrystusa. Podkreśla następnie obowiązki społeczne członków, stosownie do sprawności otrzymanej od Chrystusa, czyniąc prawdę w miłości⁵⁰. I w ten sposób wzrasta Mistyczne Ciało Chrystusa. Ustawiczny, sukcesywny wzrost Mistycznego Ciała ma je doprowadzić do osiągnięcia ostatecznej doskonałości, która nastąpi wówczas, kiedy wszyscy członkowie dojdą do jedności wiary i doskonałego poznania Syna Bożego. Wtedy Mistyczne Ciało osiągnie stan człowieka dojrzałego, *mogącego objąć pełność Chrystusową⁵¹.*

Do faktu wzrostu Ciała Mistycznego powraca jeszcze św. Paweł w drugim liście chrystologicznym, a mianowicie w liście do Kolosan. Już we wstępie pisze o rozszerzaniu się Ewangelii, która dotarła do nich *i na cały świat, gdzie przynosi stale owoce i wciąż wzrasta⁵².* Następnie, po wyjaśnieniu nauki, że Chrystus Pan jest Głową Kościoła — Ciała Mistycznego, przestrzega ich przed fałszywymi naukami i przy tej okazji zwraca uwagę w jaki sposób wzrasta Mistyczny Organizm. *Niechaj nie odsądzają was od zwycięskiej nagrody ci, którzy mają upodobanie w upokarzaniu się i w kulcie anielskim, którzy wstępują do świątyni ujrzanej w wizji — nadymają się bez słusznego powodu pychą, wypływającą z ich zmysłowego usposobienia, a nie chcą trzymać się tego, który jest głową. Z Niego bierze ciało swą siłę i powiązanie, dzięki poszczególnym wiązadłom i ścięgnom wzrastając wedle porządku ustanowionego przez Boga⁵³.* Św. Paweł uwydatnia rolę Chrystusa w Mistycznym Ciele. Chrystus łączy wszystkich członków Mistycznego Ciała i jako Głowa dostarcza życiodajnej mocy, aby całe Ciało mogło ustawicznie wzrastać i rozwijać się⁵⁴.

Św. Piotr Apostoł stwierdza wzrost Mistycznego Ciała Chrystusa już przez sam fakt, że swój pierwszy list skierował do chrześcijan, którzy już za jego życia znajdowali się w Ponce, Galacji, Kapadocji, Azji i Bitynii⁵⁵. Są to już znaczne wyniki pracy Apostołów nad rozwojem i wzrostem, powierzonego im w opiekę, Kościoła Chrystusowego. Ponadto pisze św. Piotr

⁴⁸ Ef 2, 19.

⁴⁹ Ef 4, 15—16.

⁵⁰ Por. Ks. W. Granat, dz. cyt., s. 197.

⁵¹ Por. E. Mura, *Le Corps Mystique du Christ*, Paris 1934, t. I, 91.

⁵² Kol 1, 6.

⁵³ Kol 2, 18—19.

⁵⁴ Por. E. Mura dz. cyt., t. 1, 93—95.

⁵⁵ 1 P 1, 1.

o osobistym wroście poszczególnych członków Mistycznego Ciała. Wiernych porównuje najpierw do niemowląt i zachęca ich, aby pragnęli tego mleka, które jest duchowe i niesfalszowane⁵⁶. Pod obrazem duchowego i niesfalszowanego mleka, przedstawił św. Piotr, samego Chrystusa Pana, Jego naukę i łaski, które wysłużył ludziom⁵⁷. Spożywanie takiego mleka będzie dawało im siłę i dzięki temu będą wzrastali, a wzrastanie to prowadzić ich będzie ku zbawieniu. W dalszych wierszach⁵⁸ porównuje wiernych do *żywych kamieni*, używanych do budowy. Kamieniem węglanym, wybranym i drogocennym w oczach Bożych jest Chrystus Pan. Budowniczym jest sam Bóg. Wierni, którzy zjednoczą się z Chrystusem, wtedy i oni staną się podobni do Niego, staną się również żywymi kamieniami, które zostaną użyte do budowania duchowej świątyni. Tę świątynię — wyjaśnia ks. F. Gryglewicz⁵⁹ — *stanowiąc będą sami wierni, związani ze sobą i z Chrystusem Panem. Będzie ona duchowa, gdyż będzie organizmem żywym, niematerialnym, a Duch Święty będzie łączył tych, którzy będą ją tworzyli.*

Z wypowiedzi św. Piotra wynika, że wierni, jeśli zastosują się do udzielonych im wskazówek, będą wzrastali w doskonałości, w upodabnianiu się do Chrystusa Pana, a przez to samo staną się *żywymi kamieniami*, które wchodzi w powiększenie, w budowę duchowej, mistycznej świątyni — Kościoła Chrystusowego. Tę myśl podejmują teksty modlitw liturgicznych. *Boże, Ty z żywych i wybranych kamieni — modli się kapłan we Mszy św. na rocznicę dedykacji kościoła⁶⁰ — przygotowujesz Majestawie swemu mieszkanie, wspomóż lud twój, który Cię błaga, aby to co przyczynia się do widzialnego powiększenia Kościoła, przyczyniło się także do jego wzrostu duchowego.* Hymn nieszporny, z teże uroczystości, wyraża myśl, że Jeruzalem, boskie miasto, którym jest Kościół, wznoszone jest z żywych skał⁶¹.

Jako wniosek z dotychczasowych wywodów, nasuwa się stwierdzenie, że Pismo święte, zarówno zapowiada jak i stwierdza fakt rozwoju i wzrostu Mistycznego Ciała Chrystusa — Kościoła. Fakt wzrostu widzialno-prawnej strony Ciała Mistycznego podlega obserwacji i stanowi przedmiot historii Kościoła. Natomiast wzrost strony niewidzialno-nadprzyrodzonej a mianowicie łaski uświęcającej, cnót wlnych, darów Ducha Świętego, itp., nie podlega bezpośredniej obserwacji i możemy o nim wnioskować tylko ubocznie z różnych przejawów życia Kościoła i Jego wiernych⁶². Fakt wzrostu Ciała Mistycznego, który rozpoczął się w dniu Zesłania Ducha Świętego, trwa nadal, bo Kościół — Mistyczne Ciało Chry-

⁵⁶ Por. 1 P 2, 2—3.

⁵⁷ Por. Ks. F. Gryglewicz, *Listy katolickie*. w: Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach, Poznań 1959, t. 11, 194 nn.

⁵⁸ Por. 1 P 2, 4—8.

⁵⁹ Dz. cyt., s. 197.

⁶⁰ Missale Romanum, *Postcommunio Dedicacionis Ecclesiae*.

⁶¹ Por. Breviarium Romanum, *Hymnus in Vesp. Dedic. Eccl.*

⁶² Por. Ks. Granat, dz. cyt., s. 322—329.

stusa, to instytucja ze wszech miar przedziwna. Choć istnieje już od blisko 20 wieków, nie starzeje się nigdy. Żyjąc w pośrodku czasów, które przecież pochłaniają narody i państwa, nie doświadczają jednak na sobie ich korozyjnego działania. Rozwijają się bez przerwy⁶³.

Kraków—Częstochowa

Ks. MIŁOSŁAW KOŁODZIEJCZYK

V 5804

Ks. Tadeusz Szwagrzyk, Kraków—Częstochowa

B I N A C J A W ZARYSIE HISTORYCZNO - PRAWNYM

Binacja (*bina actio*) to dwukrotne odprawienie Mszy św. przez jednego kapłana, w tym samym dniu. Jako termin prawny, binacja, pojawia się po raz pierwszy dopiero w roku 1570.

Po kodyfikacji prawa kanonicznego, rządcy diecezji znacznie częściej, niż to było dawniej, korzystając z przysługującego im prawa zezwalają na binację, aby w ten sposób umożliwić i ułatwić wiernym obecność na Mszy św. w niedziele i święta, a przez to również ożywić wiarę i pobożność ludu.

Różna była na przestrzeni wieków karność kościelna co do liczby Mszy św., które każdy kapłan, w tym samym dniu mógł odprawiać.

W pierwszych wiekach kwestia binacji nie istniała, albowiem Msza św. odprawiana była na ogół tylko w niedzielę. W kościołach budowano początkowo tylko jeden ołtarz, na którym odprawiał biskup, a obecni kapłani, diakoni i inni duchowni asystowali w Mszy biskupiej. Z czasem wytworzył się zwyczaj tzw. koncelebry, która do dzisiaj ma jeszcze miejsce w Kościele Zachodnim, przy święceniach kapłańskich i konsekracji biskupiej¹. Były też znane w czasie roku kościelnego tzw. *dni aliturgiczne*, w które w ogóle nie odprawiano Mszy św.

Praktyka odprawiania kilku Mszy św. przez tego samego kapłana w ciągu dnia wytworzyła się na Zachodzie dość wcześnie. I tak np. św. Grzegorz Wielki († 604) mówi o trzech Mszach św. w dzień Bożego Narodzenia².

Do III wieku o binacji nie spotykamy żadnej wzmianki. W IV wieku, odprawianie Mszy św. zaczęto przenosić z godzin wieczornych na rano, a w Afryce i Hiszpanii odprawiano Mszę św. dwa razy dziennie: rano i wieczorem. W czasach współczesnych św. Augustynowi († 430) odprawiano tylko rano.

⁶³ J. Rosiak, TJ, *Chrystus Mistyczny*. w: Przegł. Powsz. 227 (149), 256.

¹ Por. RBL 13 (1960) 331—332.

² *Homilia 8 in Evangelium*: „Quia largiente Domino Missarum solemniter hodie celebratur sumus”.